

Hestesko.

Ved Museumsinspektør Johannes Olsen

„Finder nogen en Hestesko paa Vejen, især om der er ni Huller i den, saa tage han den op og slaa den fast foran Dørtrinet; thi da bringer den Lykke i Huset og afværger al Trolddom.“

J. M. Thiele: Danmarks Folkesagn.

Det er et gammelt Raad, der med Tiden kan blive svært nok at følge, idet Nutidens Befordringsmiddel, Bilen, trænger Hestene tilbage, saa at man næsten kan befrygte, at en Hest kan naa til at blive en zoologisk Seværdighed.

Det gamle Raad har i umindelige Tider været fulgt af Folk, dog har man slaaet Hesteskoene op over eller paa selve Døren, omend det var bedre at slaa dem paa Dørtrinet; thi anbragte her havde de den Fordel, at saa værnede de Huset for natlige Besøg af Spøgelser og Gengangere.

Hvor og hvornaar Hesteskoen er opfundet vides ikke bestemt, hverken Grækerne eller Romerne beslog i Oldtiden Hestenes Hove med Sko ved Hjælp af Søm, først omkring Kristi Tid kommer Beskyttelsesmidler i Anvendelse for Hestehoven.

De gamle Forfattere, f. Eks. Homer, Virgil og Ho-

rats, der levede i det sidste Aarhundrede f. K., berømmer Hestehovens haarde og gode Egenskaber, og Oldhistorien fortæller, at paa lange Køre- og Rideture led Dyrenes Hove meget, fordi de var uden Beskyttelse.

At dette Forhold har beredt store Vanskeligheder, kan efterfølgende gamle Beretninger give et Indtryk af. Da saaledes den makedoniske Konge Alexander den Store paa sit bekendte Krigstog i Lilleasien og Persien i Aarene 336—26 f. K. medførte mange Heste, maatte han stadig efterlade Heste i Massevis, fordi Dyrenes Hove ødelagdes paa de lange Marschture, og et Par Aarhundreder senere da Kong Mithridates af Pontus i Lilleasien (132—63 f. Kr.) belejrede Cyriacus, rantes hans Rytteri af den samme Ulempe, og han maatte da sende hele sit Rytteri til Bethynien, for at de medtagne Hestes Hove kunde faa den fornødne Pleje.

Flere af Oldtidens Forfattere har interesset sig for Spørgsmaalet om, hvorledes man bedst formaade at bevare Hestens Hov. Den græske Philosoph Zenophon (445—355 f. K.) anbefalede at lade Dyrene staa paa et haardt Underlag helst Sten, det ansaa han for et godt Middel til at bevare Hovene, medens Romeren Conlummella i det første Aarhundrede ef. Kr., forfattede et Værk om Landvæsen og fremsatte den Opfattelse, at Dyrene burde staa paa et Underlag af Egetræ, som han ansaa for at styrke Hoven. Zenophon anbefalede endvidere at beskytte Hestenes Hove ved at omgive dem med Saaler eller Sko af Læder, og hans samtidige Landsmand Aristoteles fortæller, at man under Krig gav Kamelerne en Art Sokker paa for at værne deres Hove. Selve den bekendte romerske Senator Cato har beskæftiget sig med dette Spørgsmaal og anbefalet at smøre Hovene med Tjære, som han mente var et godt Beskyttelsesmiddel.

Det manglede ikke paa Forslag i Retning af Beskyttelsesmidler for de stakkels Dyrs Hove, og om de gamle Ægyptere fortælles at de omkring det 12. til 13. Aarhundrede f. K. skal have kendt saadanne Midler, og en græsk Dyrlæge omtaler en Art Sandaler, der bandtes om Hestens Ben i dette Øjemed. Beskæring af Hestens og Muldyrenes Hove faar man først Beretning om i Aaret 303 ef. K.

Fra Oldtiden til vore Dage er forløbet et langt Tidsrum med Forbedringer i Henseende til Hovenes Beslag, før man naaede saavidt, at det kunde gøres saa godt, som man nu formaar det.

Da den romerske Kejser Nero engang foretog en længere Rejse i Riget, medførte han 1000 Muldyr for at trække hans Vogn undervejs, og Forfatteren Suetonius meddeler, at disse Dyr fik bundet Saaler af Sølv under deres Hove, ja, Plinius beretter endogsaa, at Kejserens Hustru Popea var saa flot paa det, at hendes Trækdyrssaalere var af det pure Guld. Dette viser os, at omkring Kristus Tid er der bragt Midler i Anvendelse, som kunde beskytte Trækdyrernes Hove mod Ødelæggelse, og at de omtalte Saaler henholdsvis betegnedes som Hippo-, Mulo- eller Bosandalere, alt eftersom de brugtes til Heste, Muldyr eller Æsler.

I Europa har man fundet saadanne Saaler baade i Tyskland, England, Schweiz og Frankrig, dog er de alle af Jern; i Museet i Frankfurt am Main kan de ses; de ligner en Slags Sandaler og stammer fra Egnen ved Rhinen, hvor Romerne var de herskende i lange Tider.

Søger man blandt Oldtidens Mindesmærker for at finde billedlige Fremstillinger af Heste, f. Eks. Trajansøjlen i Rom, Parthenonsfrisen paa Athens Akropolis, eller blandt de i Pompeji fundne Statuer af Heste, vil

man finde, at Hestene ikke er fremstillede med Sko paa, ligesaa er Forholdet paa det berømte pompejanske Mosaik, hvor Alexanderslaget er fremstillet, og man mener, at det er Bevis for, at man den Gang disse Ting udførtes ikke har kendt Sko eller Sandaler for Træk- og Ridedyr.

De ældste Fund af Hestesko der kendes, hidrøre fra keltiske Folk, som har boet i Gallien, det nuværende Frankrig; disse Sko var fæstede til Hestens Hov med Søm, og man antager, at de er fra Tiden f. K.

I det franske Departement Cote d'or har Arkæologen Megnin fra keltiske Grave fremdraget Hestesko af Bronze; disse Sko har Sømhuller, og Sømmenes Form ligner Nøglen til en Violin. Ved Langres og Dijon i Frankrig er opgravet Masser af Hestesko og Hestekosøm. Sømmenes Form er som et T, nogle af disse er forsynede med Nitter, og de anses for at hidrøre fra Cæsars Belejring af Staden Alesia i Aaret 52 f. K.; ved denne Lejlighed kom Romerne i Besiddelse af Gallien.

Andre franske Arkæologer har under keltiske Monumenter fundet lignende Hestesko. I Berneralpernes Jura-bjerge er fremdraget Hestesko fra en Tørvemose, dette Fund skal skrive sig fra det sjette Aarhundrede f. K., og det synes at bevise, at de keltiske Folk i lange Tider før andre Folk har forstaaet at beskytte Hestens Hov med en Sko. Hestesko fra de keltiske Fund kendes paa, at have seks store, langagtige Sømhuller, Skoen har ingen Kappe, og dens ydre Rand eller Kant er bølgeformet udhamret; men selve Skoen er kun lille og svag.

Man mener, at de keltiske Præster Druiderne smedede Hestekoene, og at Gallerne selv besloge Hestens Hove med Sko, og at dette skal have holdt sig et Stykke op i Middelalderen. Heraf turde fremgaa at de keltiske Folk var Opfindere af Hestens Sko; men det er dog usikkert.

Andre mener, at Kunsten, at smede Hestesko, er kommen fra Hunnerne. Imidlertid ser det ud til, at Romerne har lært Hestesko at kende, medens de herskede i Gallien; men de romerske Hestesko er større og sværere end de keltiske, maaske har Romerne ogsaa haft større Heste, og de romerske Hestekosøm bøjedes enten om Hoven eller tilbage, saa at de gik ind i Hovens nederste Del; tillige har de otte Huller til Søm.

Paa et Basrelief i Museet i Avignon, hvorpaa er fremstillet en Hest, ses, at dens ene Hov er forsynet med Sko og Søm, ligeledes findes i Louvre Museet i Paris et Basrelief, der viser, at den forreste Hest har Sko paa alle fire Ben. I den romerske Kejsertid optræder Hestesko; men til at begynde med fik kun Forbenene Sko paa.

I Afrika, Asien og Østeuropa har Hestekoer været i Brug langt tilbage i Tiden, f. Eks. havde Mongolernes Heste halvrunde Sko.

I det 8. til 9. Aarhundrede ef. K. beslog de skandinaviske Folk deres Heste med Sko, saadanne Sko er fundne i Grave, blandt andet da Gokstad-Vikingskibet kom for Dagen i Norge; i Slutningen af Nordens Oldtid kaldtes de for Broddar, Visker eller Kuri; men en saadan Sko var egentlig mere en Braad end en Sko, og man mener, at den særlig var beregnet til at forhindre Hesten i at glide i glat Føre. De var ikke ret store, bredest fortil og havde her en Braad.

De første sikre skriftlige Beretninger, der findes om Hestesko, stammer fra de militære Forordninger, som Kejser Leo IV. (den Vise) af Konstantinopel i Aarene 886—911 ef. K. udstedte, og da omtales Hestesko af Halvmaaneform.[§]

Da Hertug Bonifacius af Toskana i Italien 1034 holdt sit Bryllup, lod han sine Heste beslaa med Sølvsko, og

det fortælles, at da den norske Konge Sigurd Jorsalfar paa sin Rejse 1107—11 til det hellige Land og Konstantinopel, holdt sit Indtog i denne By, var hans Hest beslaaet med Guldsko. I det 11te Aarhundrede omtales Hestesko i Sverige. Samtidig kendtes ogsaa Hestesko paa Sicilien, Øen var den Gang i Sarascenernes Magt, og da de indbyrdes krigedes, tilkaldte den ene Part græsk Rytteri til Hjælp, og da de i Forening slog Modparten paa Flugt, kastede denne Fodangler efter sig, for at standse Fjenden; men deres Heste var saaledes beslaaet, at Skoene dækkede hele Hoven forneden, og derved fik de udkastede Fodangler ingen Virkning.

En Fodangel er af Jern med flere spidse Pigge, og den er indrettet saaledes, at naar man kaster den fra sig, vil altid en af Piggene vende opad, derved foraarsages særlig Standsning af Rytteri føleligt. Det har forøvrigt været anvendt langt op mod vor Tid. I Museet i Svendborg ses en Fodangel i den middelalderlige Afdeling.

Da Hertug Vilhelm Erobreren af Normandiet kom til England, fandt han, at man her kendte Hestesko, og han befalede da en af sine Mænd, Wakelin af Fenaris, at føre Opsyn med alle Smedene, og gjorde ham til Greve af Derby og Fernes, og Familien fører siden den Tid 6 sorte Hestesko i et Sølvfelt som sit Vaabenmærke, endvidere fortælles, at Wakelin byggede Slottet Oakham i Grevskabet Rusland, og at han fik det Privilegium, at enhver Friherre eller Baron i Riget, der første Gang red gennem Oakham maatte erlægge en Hestesko, der da sloges op ved Slottes Port.

Man mener, at den egentlige Beslagsmedekunst har udviklet sig i Italien; men at Trediveaarskrigen standsede dens videre Fremgang, og først da man i det 18. Aarhundrede oprettede Dyrlægeskoler, kom der atter Fremgang i denne Haandtering. 1771 fik Frankrig sin første

Dyrlægeskole i Lyon; England kom først senere med paa dette Omraade, men skal saa til Gengæld have ydet meget anerkendelsesværdigt i Beslagsmedekunsten, da saaledes Hannover stod under England, var det langt forud for det øvrige Tyskland i Henseende til Hesteskobeslag.

I Svendborg og andre Steder er fundet Hestesko ved Gravning, det er gamle middelalderlige smaa Sko, de opbevares paa Museet, de er meget forskellige, nogle synes at være af høj Alder. Man maa erindre, at Hestene her i Landet langt op mod vor Tid var smaa, omtrent som Islændere; i Rudkjøbings Museum er opstillet et Skelet af en saadan lille Hest fra en Oldtidsgrav.

I Kulturhistoriske Museet i Lund opbevares Hestesko fra ca. 1000—1100, der er opgravede i den gamle Bydel, og hvoraf mange aldrig have været større end en god halv Hestesko, altsaa har de kun dækket Hovens ene Halvdel og endte mod den manglende Del i en Spids; de har 4 à 5 Sømhuller.

Da Spanierne opholdt sig i Danmark 1808, efterlod de ogsaa Hestesko, og de er af en hel anden Form end vore, meget bredere fortil.

Fra Danmarks Historie ved vi, at Kong Christoffer den 1.s Dronning Margrethe Sambiria med Tilnavnet „Sprænghest“ var en energisk Kvinde og ivrig Rytterske, hun skal en Gang til Munkenes Fortvivlelse have aflagt Øm Kloster et Besøg og var da ledsaget af 1800 Ryttere. Hun krigedes med den slesvigske Hertug, medens hendes Søn Kong Erik Klipping var mindreaarig, og Sagnet fortæller, at hun lod sine Heste sko bagvendt for at vildlede Fjenden.

I de gamle middelalderlige Lavsskraaer omtales ogsaa Hestesko. Saaledes fordredes 1491 af en Grovsmed for at blive optaget som Broder af Roskilde Smedes Lav, (han kaldes her en Bollsmed), at han blandt de Dele, han

maatte udføre som sit Mesterstykke, ogsaa maatte kunne smede en Hestesko; det samme fordrede Smedelavet i Ystad 1496 og Lavet i Kjøbenhavn 1512, hvorimod enhver Smed kunde optages i Flensborglavet, naar han kunde smede en Hestesko, dog maatte en Grovsmed smede to Stykker.

I Dronning Christines Regnskaber for Aarene 1500—10 ses, at hun gennemsnitlig betalte 6 à 7 Skilling for 4 Hestesko og 5 Skilling for 100 Braadsøm. Da hun 1504. var i Tangermünde, betalte hun en Smed 6 Skilling lybsk for et Sæt Hestesko, men kun 1 Skilling for Sømmene.

Fra gamle Regnskaber ved vi, at man f. Ex. i Svendborg i 1807 gav 48 Skilling for 4 Hestesko, men i 1814 var Prisen gaaet op til 1 Rgd. og 32 Skilling. Den store Stigning skyldtes Krigen med England 1807—14.

Flere Gange har jeg paa Museet truffet Beslagsmede, som, naar jeg viste dem de middelalderlige Hestesko, strax var klar over, at disse Sko hørte Fortiden til, om enkelte særlig velbevarede Sko kunde Vedkommende baade se og forklare, at de var fremstillede og forarbejdede paa en anden Maade, end den man anvender i vore Dage.

Under Udarbejdelsen af denne Artikel har jeg benyttet følgende Værker:

Lissing Hartmann: „Der Fuss des Pherdes“. Ellen Jørgensen og Johanne Skovgaard: „Danske Dronninger“. I. M. Thile: „Danmarks Folkesagn“. William Christensen: „Dronning Christines Hofholdningsregnskaber.“ J. Olsen: „Svendborg Bys Historie“. C. Nyrop: „Danmarks middelalderlige Gilde- og Lavsskraaer.“ m. fl.

Sluttelig bringer jeg Hr. Stadsdyrlæge Kobbenaegel en Tak for den Velvilje, han har vist mig ved at laane mig udenlansk Litteratur om dette Emne.
